

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ АГРАРНО-ПРОМИСЛОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

І.М. Зеліско, доктор економічних наук

Розглянуто роль і значення фінансових ресурсів в діяльності аграрно-промислових компаній. Розкрито сутність системи управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній. Запропоновано показники результативності використання фінансових ресурсів аграрно-промисловими компаніями .

Фінансові ресурси, управління фінансовими ресурсами, аграрно-промислові компанії, аграрно-промислове виробництво, ефективність, фінансове забезпечення, рівень дохідності, результативність використання фінансових ресурсів.

Система управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній має надзвичайно важливе значення для забезпечення їх ефективного функціонування та формування конкурентоспроможного аграрно-промислового виробництва в Україні. Фінансові ресурси суб'єктів господарювання є найважливішим , що уможлиблює їх діяльність та забезпечує безперервність функціонування. В умовах фінансових негараздів та економічних невизначеностей у господарській діяльності аграрно-промислових підприємств вирішальним для них є забезпеченість та позитивна результативність використання фінансових ресурсів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних основ процесів забезпечення фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання аграрної сфери України зробили видатні вчені економічної аграрної науки, особливо В. Андрійчук, В. Борисова, О. Гудзь, М. Дем'яненко, Г. Калетнік, І. Кириленко, М. Кропивко, Г. Мазнев, П. Макаренко, М. Малік, В. Месель-Веселяк, О.Олійник, Г. Підлісецький, П. Саблук, П. Стецюк, А.Чупіс та ін. Їх фундаментальні ідеї, концепції та пропозиції збагатили економічну науку. Проте потребує подальшого дослідження та систематизації проблема управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових підприємств у сучасному динамічному фінансовому середовищі.

Мета дослідження – аналіз передумов, становлення, особливостей та визначення перспектив подальшого розвитку системи управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових підприємств в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сучасним світовим трендом є перспективність розвитку аграрно-промислового виробництва, що для України є також актуальним. Це пояснюється багатьма об'єктивними та суб'єктивними чинниками: зростання чисельності населення в світі,

зменшення площ родючих ґрунтів та водних ресурсів, підвищення рівня життя та вимог до якості продуктів харчування, зростання цін на продовольство.

Динамічному розвитку аграрно-промислового виробництва в Україні сприяють: зручне економіко-географічне положення та природні умови ведення сільського господарства; значні обсяги орних земель; родючість ґрунтів; власна сировинна база переробної промисловості; відсутність жорсткої конкуренції в галузі; наближеність до потенційних ринків збуту та конкурентних європейських ринків; дешева робоча сила тощо.

Аграрно-промислові компанії можна представити як відкриту систему, до якої надходять із зовнішнього середовища фінансові, матеріальні, інформаційні, трудові ресурси. Вони є факторами зовнішнього оточення, тобто вхідними чинниками. Результатом входження цих чинників та їх обробки можуть бути певні товари, послуги, здійснені види робіт, готова продукція.

Фактори макроекономічного середовища країни віддзеркалюють загальний економічний та фінансовий стан і тенденції, що притаманні цьому середовищу в певний момент часу. Серед факторів макроекономічного середовища можна виділити: загальний економічний і фінансовий стан держави, природні та кліматичні умови господарювання, модель фінансових відносин у суспільстві, організаційну та функціональну структуру фінансової системи, фінансові відносини аграрно-промислових компаній з організаціями виробничої інфраструктури (підприємствами транспорту й зв'язку); фінансові відносини аграрно-промислових компаній з державою щодо сплати податків, зборів, платежів; з фінансовими інституціями; рівень конкуренції у галузі.

На функціонування аграрно-промислових компаній негативно впливають: трансформаційні економічні дисбаланси, політична нестабільність, недосконалість бюджетної, податкової, цінової, кредитної політики, інфляція, постійні зміни нормативно-правової бази, значні коливання курсу національної валюти тощо.

Чинники внутрішнього середовища аграрно-промислових компаній представлені: економічними та фінансовими відносинами його учасників, структурних складових, власників, засновників, топ-менеджменту та працівників; організаційно-правовою формою господарювання, сформованою системою організації, управління та контролю, наявністю та використанням ресурсного потенціалу, існуючою фінансовою структурою компанії, вибраною обліковою політикою та якістю організації управлінського, податкового та фінансового обліку тощо [7].

Для забезпечення зростання результативності функціонування аграрно-промислових компаній, необхідно поєднати сукупність інтересів макро- та мікроекономічного рівнів. Для цього застосовують інформаційну економіко-математичну модель „ блок синхронізації ” („ чорний ящик ”). Для цієї моделі характерним є те, що аргументом можуть бути суспільні економічні фактори, а функцією є зростання доходів. Така залежність може бути представлена наступною формулою:

$$\Pi = f(X_1, X_2, \dots, X_n) \rightarrow \max, \quad (1)$$

де Π – прибуток (дохід); X_1, X_2, \dots, X_n – фактори, що відображають суспільні економічні інтереси [5].

Під фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній необхідно розуміти грошові та інші ліквідні оборотні засоби, що нагромаджені й авансовані з власних, позикових та залучених джерел у господарську діяльність компанії для задоволення економічних потреб та інтересів власників, учасників або інших зацікавлених осіб. У свою чергу управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній являє собою систему економічних відносин щодо формування, нагромадження, розподілу та використання фінансових ресурсів шляхом застосування певних форм, методів, важелів та інструментів з метою підвищення позитивної результативності використання фінансових ресурсів та досягнення економічної мети функціонування. Головною метою управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній є їх стійкий розвиток й ефективне управління формуванням та використанням фінансових ресурсів.

Управління фінансовими ресурсами компаній являє собою механізм пристосування до зовнішнього економічного і фінансового середовища, що направлений на формування найсприятливіших форм взаємодії із зовнішнім оточенням [5].

Розв'язання проблем забезпеченості фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній та прибутковості їх діяльності тісно пов'язані з підвищенням дієвості використання фінансових ресурсів. У цьому контексті важливим є умотивування вибору напрямів використання їх та методики оцінки дієвості, яка має певні особливості щодо виробництва аграрної продукції, продуктів харчування і використання фінансових ресурсів в аграрно-промислових компаніях. Тому виникає питання розуміння ефективності використання фінансових ресурсів.

Поняття „ефективність” розглядається з різних позицій. Ринкові трансформації економічної системи в Україні не позначилися на розумінні змісту поняття „економічна ефективність”. „Адже економічна ефективність - це результативність виробничо-збутової діяльності підприємства. В умовах ринку найважливішим підсумковим результатом роботи підприємства за рік є окупність виробничих витрат” [8].

„Ефективність – це економічна категорія, що відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами ...” [3].

Таким чином, більшість вчених ефективність розглядають як порівняння одержаного результату від будь-якої діяльності з понесеними витратами. Тобто, загально - методичний підхід оцінки дієвості полягає у зіставленні ефекту й витрат. Необхідним є чітке розуміння, що „ ефективність у виробництві – це завжди відношення ” [2].

Для визначення ефективності використання фінансових ресурсів аграрно-промислових компаній необхідно знайти відношення між

фінансовим результатом, отриманим у процесі здійснення господарської діяльності та обсягом використаних фінансових ресурсів.

Для аграрно-промислових компаній характерна відсутність чітких зв'язків між отриманим економічним і фінансовим результатом та витраченим обсягом фінансових ресурсів, що забезпечував цей результат[1]. Так, зниження сортності борошна або перебої у постачанні електроенергії можуть вплинути на якість виробленого хліба, або взагалі отримують брак. Це в свою чергу позначиться на доходах, що отримало інтегроване аграрне формування. Зокрема збільшення обсягів вкладень фінансових ресурсів та здійснення однакових технологічних операцій у процесі виробництва зернових культур у інтегрованих аграрних формуваннях призводить до отримання різних фінансових результатів, що відбувається протягом значної кількості років.

В аграрних та переробних підрозділах аграрно-промислових компаній наявний не прямий і не чітко визначений зв'язок між обсягами витрат та виходом виробленої продукції. Цим обумовлюється потреба у наявності та застосуванні комплексу показників, що уможливають визначення дієвості використання фінансових ресурсів з урахуванням цілого спектра їх особливостей в діяльності аграрно-промислових компаній [6].

Для оцінки дієвості використання фінансових ресурсів аграрно-промислових компаній переважно виступають такі критерії як обсяги прибутків, розміри дивідендних виплат. Під час проведення розрахунків необхідно здійснювати корегування даних з урахуванням ризиків їх діяльності, зміни курсу валют та інфляційних очікувань.

Щоб оцінити результативність використання фінансових ресурсів аграрно-промисловими компаніями, необхідно застосувати показники, що характеризують рівень дохідності. Використання комплексу показників уможливорює проведення діагностики стану використання фінансових ресурсів [4].

Рівень дохідності ($RД_{фр}$) розраховується за такою формулою:

$$RД_{фр} = \frac{ЧП + АВ + ФОП}{ФР} \cdot 100\%, \quad (2)$$

де $ЧП$ – обсяг чистого прибутку, одержаного протягом періоду, що розглядається, тис. грн; $АВ$ – обсяг амортизаційних відрахувань, нарахованих протягом періоду, що розглядається, тис. грн; $ФОП$ – обсяг фонду оплати праці, виплаченого протягом періоду, що розглядається, тис. грн; $ФР$ – обсяг фінансових ресурсів, який використовувався за період, що розглядається, тис. грн.

Сукупна дієвість витрат:

$$E_{зс} = \frac{П_{оснд}}{З}, \quad (3)$$

де $П_{оснд}$ – прибуток від основної діяльності; $E_{зс}$ – сукупна ефективність всіх витрат; $З$ – сума змінних і постійних витрат.

Показник чистої дієвості витрат:

$$E_{зч} = \frac{ЧП}{З}, \quad (4)$$

де $E_{зч}$ – чиста ефективність витрат; $ЧП$ – чистий прибуток підприємства.

Результативність функціонування аграрно-промислових компаній визначається забезпеченістю фінансовими ресурсами розвитку, технічними високопродуктивними засобами, налагодженістю системи управління, високим рівнем кваліфікації працівників і компетенції та професіоналізму топ-менеджменту (див. таблицю).

Результати діяльності аграрно-промислових компаній України

Компанія	Рік заснування	Земельний банк, тис. га	2013р.		Частка в аграрно-промисловому виробництві, %
			Виручка, млн грн	Чистий дохід (збиток), млн грн	
Kernel	1995	422	22346	889	16,4
Ukrlandfarming	2007	670	15980	6024	11,7
Миронівський хлібопродукт	1998	360	11954	1296	8,7
Нібулон	1991	81	9715	90	7,1
ПАТ Креатив Груп	1991	35	8560	568	6,3
Серна (Гленкор)	1996	80	6245	3	4,6
Астарта-Київ	1993	245	40092	244	2,9
Мрія	1992	320	3985	707	2,9
Мілкіленд	1994	23	3696	127	2,7
Агромарс	1998	35	1852	-16	1,9
Агротрейд	1998	61	2156	128	1,6
Українські аграрні інвестиції	2005	261	1852	-16	1,4
Терра Фуд	2006	28	1526	6	1,1
Оліяр	2003	25	1049	4	0,8

Сучасні умови діяльності аграрно-промислових компаній дозволяють збільшити наявні джерела формування фінансових ресурсів. Можливості отримувати надходження фінансових ресурсів із різноманітних джерел фінансування уможливають акумуляцію та їх перерозподіл для забезпечення виробничої діяльності на всіх стадіях відтворюваного процесу.

Останні роки показали, що завдяки аграрно-промисловим компаніям вирішуються питання продовольчої безпеки в Україні, активізується експортна діяльність в аграрній сфері, харчовій промисловості. Аграрно-промислові підприємства за своєю суттю є прикладом адаптації економічних суб'єктів до мінливого зовнішнього середовища, тому для подальшого підвищення результатів та ефективності їх діяльності необхідною умовою є підтримка достатнього рівня забезпеченості фінансовими ресурсами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для розв'язання проблеми управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній удосконалено методичний інструментарій фінансового механізму аграрно-промислових компаній із застосуванням реінжинірингу, який виступає рушієм підвищення ефективності, враховує

економічні інтереси й завдання функціонування та сприяє передбаченню впливу економічного простору на забезпечення фінансовими ресурсами.

Запропоновано вдосконалення механізму управління фінансовими ресурсами, а саме методичний підхід до ймовірно-імітаційного моделювання фінансових коефіцієнтів.

Список літератури

1. Андрійчук В.Г. Проблемні аспекти регулювання функціонування агропромислових компаній / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – №2. – 2014. – С.5–21.
2. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: монографія / В. Г. Андрійчук. – Ніжин : ТОВ Вид. “Аспект-Поліграф”, 2007. – 216 с.
3. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2004. – 624 с.
4. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія / О.Є. Гудзь.– К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 578 с.
5. Институциональная экономика: Учеб. пособ. / [Под ред. акад. Д.С. Львова]. – М.: ИНФРА–М, 2001.– 318с.
6. Саблук П.Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. –2010. –№ 1. – С.11.
7. Саблук П.Т. Аграрним реформам – усвідомлений розвиток / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – №6. –2012. – С.3–5.
8. Ситуативні особливості аналізу економічної ефективності аграрних підприємств України / Ю.С. Коваленко, І.М. Зеліско, І.В. Охріменко [та ін.] // АгроІнком. – 2007. – № 1– 2. – С.27– 30.

Рассмотрена роль и значение финансовых ресурсов в деятельности аграрно-промышленных компаний. Раскрыта сущность системы управления финансовыми ресурсами аграрно-промышленных компаний. Предложены показатели результативности использования финансовых ресурсов в аграрно-промышленных компаниях.

Финансовы́е ресурсы, управление финансовыми ресурсами, аграрно-промышленные компании, аграрно-промышленное производство, эффективность, финансовое обеспечение, уровень доходности, результативность использования финансовых ресурсов

In the article considers the role and importance of financial resources in the activities of the agro-industrial companies. Represented the essence of the system of financial management agro-industrial companies. Proposed performance indicators of financial resources in the agro-industrial companies.

Financial resources, management of financial resources, agro-industrial companies, agro-industrial production, effectiveness, financial support, the level of profitability, impact of the use of financial resources.